

Selmeci diákemlékkönyvek, valétakönyvek és valétaívek

Kegey Erika–Kováts Judit–Henczel Ildikó

1. Bevezetés

A Modern Filológiai Intézet Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszékének egyik fontos kutatási témája az ún. selmeci hagyományok köréhez kapcsolódik. A Selmeci Akadémia¹ egyik leglényegesebb és mindeközéig a legkevesebbet kutatott kulturális öröksége a selmeci diákok által ápolta emlékkönyv-írás hagyománya. A Selmeci Akadémián a megalapítás évétől kezdődően 1869-ig a német volt az oktatás nyelve, a professzorok német nyelvű jegyzeteket és tankönyveket adtak ki. Az Akadémia idejéből származó diákalbumokba is jórészt német nyelvű bejegyzések kerültek.

Kutatási projektünk célja, hogy felkutassuk, dokumentáljuk és archiváljuk, szövegtipológiai szempontból elemezzük és jellemezzük a selmeci diákélet hagyományaihoz szorosan kapcsolódó populáris kultúra jellegzetes szövegtípusát. Sok emlékkönyv elveszett az Akadémia megszűnése után, sokat más könyvtárakban, levéltárakban őriznek Európa-szerte (pl. Tübingen, Göttingen, Leoben, Graz, Bécs, Wrocław, Körmöcbánya, Sopron). A selmeci emlékkönyv-korpusz néhány értékes darabja a Miskolci Egyetem Selmeci Levéltár és Műemlékkönyvtárában található. A korpusz jelentőségét Zsámboki László több tanulmányában, könyvében is hangsúlyozta, Faller Jenő pedig a *Bástyánk*² hasábjain (1942) és a *Bányászati Lapokban* (1963) írt a selmeci valéta- és emlékkönyvek egyediségéről.³ Kutatásunk középpontjában a selmeci diák-emlékkönyvek állnak, de szervesen kapcsolódunk egyrészt az európai diákkultúra-kutatásokhoz,⁴ másrészt az emlékkönyvkutatások nyelvi és kulturális transzfervizsgálataihoz.

2. A német nyelv funkciói a Selmeci Akadémián

A Selmeci Akadémia (1735–1918) volt az első nem egyházi alapítású felsőoktatási intézmény a Habsburg Birodalmon belül, amely két- illetve három éves képzési idő alatt biztosította olyan műszaki szakemberek képzését, akik a bányaművelés-tan (ércbányászat, szénbányászat, sóbányászat) különböző elméleti és gyakorlati területeiről szerezhettek korszerű ismereteket. A tanintézet tanárai a műszaki technológiák és a szaknyelvek (elsősorban műszaki és jogi) fejlődésének világhírű úttörői⁵ voltak. A Selmeci Akadémia egész működése alatt felsőoktatásunk iskolateremtő, oktatás- és identitásformáló erővel bíró tanintézete volt, ahová különböző nemzetiségű

¹ A „Selmeci Akadémia” címszó alatt a következő intézményeket foglaljuk össze: 1735: »*Berg Schule, Berg Schola*«, 1763: *Bergakademie*, 1846: *Berg- und Forstakademie*, 1867: *Bányászati és Erdészeti Akadémia*, 1902–1918: *Bányászati és Erdészeti Főiskola*. Az iskola Selmecbányán (németül: Schemnitz, ma: Baňská Štiavnica, Szlovákia) működött.

² A Bánya-, Kohó- és Erdőmérnökhallgatók Ifjúsági Köre által kiadott folyóirat, Sopron, 1941–1944.

³ FALLER 1942; FALLER 1963

⁴ SZÖGI 1997; LÖNNECKER 2008; BRAUN–LIERMANN 2007; RICHTER–KRUG–MOHRMANN 2009; GLADEN 1988

⁵ Faller Jenő, Poda Mihály, Mikoviny Sámuel, N. J. Jacquin, Delius Tragott Kristóf, Pauer János, J. T. Peithner és még sorolhatnánk hosszan. Az Akadémia tanárainak életét és munkásságát feldolgozta: CSAKY 2002

és nyelveket beszélő diákok érkeztek egész Európából. Az Akadémia megszűnésének évében 1918-ban 20 tanszéken, több laboratóriumban és kísérleti bányauzemekben folyt az oktatás nagyjából 600 hallgató részvételével. A szaknyelvi kommunikációban is fontos szerepet töltött be a német nyelv, az akadémia professzorai több kétnyelvű szótárt dolgoztak ki.⁶ Az akadémián a kiegyezésig az oktatás német nyelven folyt, s az akadémiára a Habsburg Birodalom minden részéről érkező diákok között is a német volt a közvetítő nyelv. A diákélet köré szerveződő társaságok (pl. *Deutsche Gesellschaft in Schemnitz* 1823, *Schemnitzer Schachtgesellschaft* 1858) egy része is a németet használta fő közvetítő nyelvként, s csak a kiegyezést megelőző években jöttek létre a magyar nyelv használatát szorgalmazó társaságok (*Társasági és Olvasókör* 1862/63, más néven *Általános Kör*, *Selmeci Magyar Társaság* 1876). Faller Jenő a *Bányászati Lapok* 1964-ben megjelent 8. számában megemlíti, hogy a Selmecbányán kiadott diáklapok között is a német nyelvűek játszották kezdetben a fő szerepet. A kutatások szerint a *Deutsche Kneip Zeitung* (1858–1863) volt az első kéziratos diákújság Selmecbányán, címlapján a *Schacht-akna* és a *Leányvár* volt látható, tartalmát tekintve a harsány, vicces és polgárpukkasztó jelzőkkel írhatjuk le a legtalálóbban. A diákság a német nyelvű társaságokban a német kultúrkör diákszellemiségének (javarészt a *Burschenschaftok* mintáján elindulva, ám később attól eltávolodva) szokásait követte, és fokozatosan dolgozta ki saját hagyományrendszerét is (szimbólumok, dalszövegek, versek). Ebben a szerepben is a német volt a vezető szerepet játszó nyelv, a selmeci nóták szövegei kezdetben csak német nyelvűek voltak, s mint a feljegyzések is mutatják, Sopronban még 1933-ban is a dalok több mint felét énekelték németül. Az Akadémia éveiben is úgy volt, hogy az öregdiákok inkább a német szöveget ismerték, míg a fiatalabbak már a magyar szöveget is.⁷ Némely selmeci nótában ma is felfigyelhetünk német eredetű szavakra (pl. az egyenruhák elnevezése: *trabt*, *walden*, *grubenrock*, *feierrock*), s a bányászati szaknyelv is bővelkedik német eredetű kifejezésekben (pl. ma is használatos a *liegend*, *schaht*, *hanget*, *kapni*, *stomp*). A magyar diákok magyar nyelvet preferáló társaságai és később lapjai a kor magyar politikai szellemiségének elveit követték. Az 1879-ben megalakult *Ifjúsági Kör* ötvözte a német és a magyar diákhagyományokat. Ebben a keretben természetes nyelvi kontextus, hogy a diákemlékkönyvek egy része német nyelvű, más része magyar nyelvű, de sok példát találunk a nyelvek keveredésére és a kétnyelvűségre is. Ugyanakkor az emlékkönyv-írás hagyományainak tekintetében nemcsak ez határozza meg a selmeci diákemlékkönyvek egyediségét. Az egyediség egyrészt vonatkozik a formára, másrészt a tartalomra és az emlékkönyvhöz kapcsolódó szokásokra. Az alábbiakban ezekről lesz részletesebben is szó.

⁶ Pl.: PETTKÓ János: *Bányászati szófűzér*, Selmec, 1845. Kézirat. ME-KöLM, SM EGY, Ltsz. X. 6.991

⁷ Vö.: SIK 1985

1. A Selmeci Akadémia épülete korabeli képeslapon, 1900 körül
(ME-KöLM, SM EGY TD/2012.43.1)

Az Akadémia történetét, szokásrendszerét és diákkultúráját feltáró források mindegyike megemlíti az emlékkönyv-tartás tradícióit is.⁸ A Selmeci Akadémia emlékkönyvírási hagyományainak feltérképezésével részletesebben egy diákmozgalmi keretekbe ágyazott kutatás foglalkozott.⁹ Ugyanakkor nyelvészeti, irodalomtudományi és intertextuális vizsgálatok még nem folytak a selmeci valéta- és emlékkönyvekre vonatkozóan.

Az *album amicorum* nemzetközi szakirodalma jelentős írásokban említi meg azt, hogy a diákemlékkönyv műfajának egy tipikus és különleges esetével állunk szemben a Selmeci Akadémián.¹⁰ A hazai emlékkönyv-írás tradícióival foglalkozó, szintén jelentős írásokban a szerzők részletezik a diákemlékkönyv-tartás általános funkciót, de csak néhány esetben találunk utalásokat a Selmeci Akadémián tanuló diákok emlékkönyveire.¹¹ Mélyebb elemzés tárgyát pedig csak a legritkább esetekben képezik a selmeci emlékkönyvek. Ez alól kivételt képez Heinrich Kunert munkája, amely a leobeni származású Josef Rachoy nevű selmeci diák emlékkönyvét mutatja be.¹² Textológia elemzések segítségével¹³ sok mindent megtudhatunk nemcsak a selmeci ha-

⁸ GYULAI 1971; BAKÓ 1985; KOSKA 1975

⁹ ZSÁMBOKI 1987

¹⁰ FERCHNER 1981; KEIL–KEIL 1893; KLOSE 1989; SCHABEL 2003; STEGER 1984; ZIEGLER 2003; FRANK–HAYE–TOPHINKE 1997

¹¹ JÓNÁCSIK–LÖKÖS 2005, KATONA 1996, KATONA–LATZKOVICS 2001

¹² KUNERT 1973

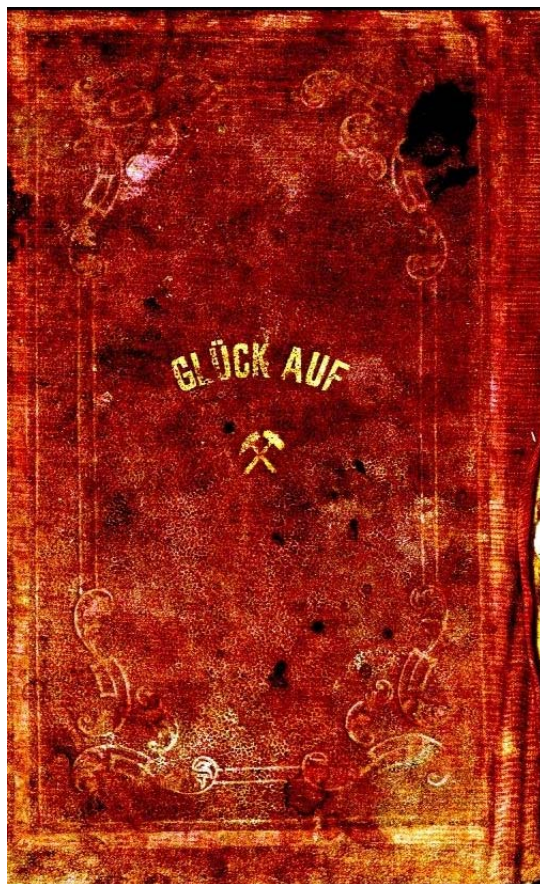
gyományokról, hanem a magyar és a német diáknyelvről, a magyar és a német nyelv kölcsönhatásairól is.

Az ún. selmeci emlékkönyvek legtöbb darabja a 19. századból származik, tulajdonosai az akadémián tanuló végzős diákok voltak (például Oskar Veigele, Kuntz Emil, Szaitz János). A Selmeci Akadémián ugyanis az volt a szokás, hogy a végzősök, a valétok¹⁴ valétakönyveket tartottak, s ebben örökítették meg emlékeiket az Akadémián töltött évekre vonatkozóan. Barátaik, szobatársaik, valétatársaik, tanáraik és selmecebányai ismerőseik írtak emlékül néhány sort e könyvecskékbe. Ebben a tekintetben tehát az album amicorum, a Stammbuch, a diákemlékkönyv különleges típusával állunk szemben, amit a valétakönyv címszó alatt foglalhatunk össze. Szemben a más típusú diákemlékkönyvekkel a valétakönyv a valétáláshoz kötődő, a valétálás alkalmából készült visszatekintő emlékkönyv. Alapjúl minden bizonnyal a más egyetemeken is használatos *Stammbuch* szolgált, s csak később honosodott meg a selmeci típusú valétakönyv, amelyet valétalapokból fűztek össze a valétáló diákok. Az Akadémia történetének utolsó egyharmadában jelent meg a valétaív-írás szokása. Mindhárom formára jellemző a többnyelvűség. A selmeci *Stammbuch*ok, a valétakönyvek és ívek egyfelől jelentős kultúrtörténeti értéket képviselnek, másfelől emléket állítanak egy oktatási intézménynek. Faller Jenő a soproni *Bástyánk* c. lapban (II. évf. 1942) a fogalmi elhatárolás kedvéért azt javasolja, hogy nevezzük a valétakönyvet „Selmeci-emlékkönyvnek”. Funkcióját így írja le: „Melyet úgy 70–80 év előtt minden selmeci diák magával vitt az életbe s lapozott föl időnként, ha a mindennapi munka fáradalmain túl visszakíváncozott a múlt megszépült emlékei közé. Az emlékkönyv lapjai – melyekre olykor 100-120 jó barát írta föl nevét – mindig visszavitték Selmece s az őszinte baráti sorok, esetleg rajzok újra, meg újra visszaidézték a diákevek feledhetetlen csillogó emlékeit”.

A hangsúly ebben az emlékkönyvtípusban a visszatekintésen van, az emlékezésen, a bejegyzők is a búcsúzást, a búcsúszót tartották ugyanis szem előtt, s ennek megfelelően írtak, választottak szöveget. A formáját tekintve a selmeci emlékkönyvek kötése hasonlít a szabályos és a könyvészetben ismert selmeci típusú kötésre, általában aranybarna és gyakorta aranyozott betűkkel a kemény fedélen például *Stammbuch*- vagy *Glück auf*-felirat látható. A tartalom pedig a búcsúzás témáját öleli fel sokszínűen. Faller Jenő (*Bástyánk*, II. évf. 1942) szavaival: „hol komoly, hol tréfáshangú intelmek s buzdítások a küzdelmes életbelépő számára, melyeknek vezérmotívuma azonban mindig egy: az örök, rendíthetetlen, őszinte barátság”.

¹³ E vonatkozásban ld. a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán készített több szakdolgozat és tudományos diákköri dolgozat idevágó eredményeit. Pl. MÉSZÁROS 2009, GROSZ 2001, BOROS 2006, HENCZEL 2011

¹⁴ FALLER Jenő 1942-ben a *Bástyánk*-ban (II. évf.) így ír erről: *A selmecebányai akadémiáról ered a valétálás, a diákélettől való búcsúzkodás hazai szokása, s ennek keretén belül a ballagás, mely a 2. világháború végétől immáron soproni közvetítéssel – a hazai közép- és felsőfokú oktatási intézményekben általánosan elterjedt A valétálás a latin „valete” szóból ered, mely magyarul annyit tesz: Isten veletek / éljetez boldogul. Az első valétálás (vagy röviden valéta) feltehetően 1830-ban volt Selmecbányán, legalábbis írásos emlékiünk – a Selmeci Híradó révén – innen maradt fenn. Az 1830-40-es években a valétáló akadémikust a többiek a „Bemooster Bursche zieh ich aus”, s más burschdalok éneklése mellett kísérték a bélabányai – ma már nem létező – városkapuhoz, ott a kapuhoz ütötték, majd farbörre ültették, meghintáztatták, s a kapun át kilódították a városból.*

2. Oszkár Veigele emlékkönyvének borítója, 1858.
ME-KöLM, SM EGY TD/2012.42.1. (ME-KöLM felv.)

A selmeci emlékkönyvekre a következő tematika a jellemző: a barátság hangsúlyozása, az elválás fájdalma, a bajtársiasság biztosítása, a kollegialitás és a közös emlékek felidézése. Jellemző példa a melankolikus, bánatos hangvételre az alábbi, német nyelvű diákvers:

*Mein lieber Freund!
Du wirst vergessen und vergessen
werden, des Tages Kämpfe wird die
Nacht verhüllen;
Ruhe folgt auf deinen Streit hirnieden;
Freund
– denk daran, und habe Frieden!!!¹⁵*

¹⁵ Idézi: FALLER 1942. 12.

Az eredetileg bányász vagy erdész fakultásra járó végzős egyetemisták ápolták Selmecbányán azt a szokást, hogy elhagyván az Akadémiát, valétakönyvükben magukkal vigyék társaik és profeszszoraik jókívánságait, útravaló életbölcsségeit, tanácsait. Ez a szokás fokozatosan terjedt el az akadémia valamennyi fakultásán, s így ötvöződött az emlékkönyv-tartás a valétalapok és valétaívek gyakorlatával. A valétalapoknak két típusa volt forgalomban (általában a Joerges Nyomdában készültek Selmecbányán): a valétáló állíthatott ki magáról emlékebe valétalapot csoporttársainak, vagy a csoporttársaktól kapott üres valétalapot és írt egy rövid üzenetet emlékebe, de gyakran készültek rajzok is. A valétaívek nagyobb méretű lapok voltak, ahol felsorolták a végzősök nevét, s mindenki aláírhatta rajta a nevét az ív tulajdonosának. Volt olyan valétaív is, hogy közepén egy rajz állt és egy jelmondat (pl. *Burschenschaft hoch!*). Ezeket – Faller Jenő kutatásai alapján – a még nem végzős diákok a hátukon vitték egy táblára erősítve végig a selmeczi utcákon és írárták alá a diákokkal az ív tulajdonosa számára. Az ív hátlapjára néha egy-egy rövid üzenet is felkerülhetett. A valétaívet emlékvívnek is szokás volt nevezni. Faller Jenő három valétaívet írt le,¹⁶ ezek közül kettő a Bányászati és Kohászati Egyesület tulajdonában van, egy pedig Faller Jenőnek a tulajdonát képezte. A Nyugat-Magyarországi Egyetem Központi Könyvtárában és Levéltárában található még néhány valétaív (1881, 1886–1889, valamint egy évszám nélkül). A valétalapokat a diákok egymásnak emlékebe adták, a lapokból valétakönyvet lehetett összefűzni. A valétalapokon és íveken gyakran köszönnek vissza a Selmeci nóták, a *Bursch-dalok* vagy éppen szállóigék, közmondások. Szokás volt idézni az Akadémiára kerüléskor letett fogadalom-szövegekből is, előfordultak saját megfogalmazású jókívánságok és átalakított szentenciák is. A szöveg ebben a műfajban rövidebb volt, mint az emlékkönyvekben, néha csak egy közös emlékre utaló szót találunk az aláíró neve mellett.

¹⁶ „ a) kisebbik 630×350 mm méretű lap, közepén kis akvarellal, mely a Burschenschaft régi kocsmáját, a »Schacht«-ot ábrázolja. Az ív 1858-ból való s lovag Strzelecki Szaniszló, wieliczkaai bányamester tulajdona volt. A másik 700×500 mm méretű, újabb keletű nyomdai termék, melyet a Posner Grafikai Műintézet adott ki egy régebbi rajz nyomán. A pompás nyomat négy sarkában a selmeczi diák- és bányászérettel összefüggő városrészeket látunk, közöttük jobbról-balról egy-egy egyenruhás bányászt, illetve erdészt. A rajz közepén zászlót tartó angyalok közt, ékes magyar címet, alatta tölgy- és tiszafalomb között táró száját, benne egy csillést, előtte kalapácsos egyenruhás bányászt látunk. A rajz felső, balsarkában az »Arany bányamécshez« címzett kocsmát látjuk, mely, mint tudjuk, az 1870-es évekig a régi Burschenschaft otthona volt, alsó balsarkában pedig a bányaiskola épületét. A kép jobb, felső sarkában a belabányai kapu mellett, szerényen megbúzódo régi erdészeti akadémia épülete van, alatta a rajz jobb, alsó sarkában az ódon »Klopacsát« látjuk, alul, a metszet közepén pedig a kisiblyei vadászlakot. A keretül szolgáló virágdíszek közt bányász és erdész szerszámok, mérőműszerek, stb. vannak »SZERENCSE FEL« és »ÜDV AZ ERDÉSZNEK!« felirattal. Az aláírások a metszet közepét töltik ki s azok szerint az ív, Valétaív volt. Az ív Gálócsy Zsigmond ajándékként került az Egyesületbe s 1881-ből való [...] A [Faller Jenő-féle magán]gyűjteményben lévő 650×420 mm méretű valétaívet Stemmer Ódon budapesti antiquariusnál szereztem. A remek szép tusrajz felső balsarkában az öreg »Schacht« épületét látjuk, jobbra tőle mulató akadémikusok »STIMMT AN MIT HELLEM HOCHGESANG!« fölirattal. E kép alatt tárnaszáj előtt egyenruhás bányász áll, jobbában egyvégű csákányt, baljában olajméceset tart. Alatta a rajz balsarkában az »Aranybányamécshez« címzett mulatót látjuk a bányatörvényszéki palota érdekes sarkával. A kép folytatásában mulató diáksereg »VIVAT AKADEMIA!« fölirattal. Fent, a kép közepén tölgyfalomb koszorú közt bányász jelvény »GLÜCK AUF!« fölirattal. A kép jobb felső sarkában a Szélaknai-kapu remekrajzát látjuk, attól balra, mulató akadémikust, »ICH HAB DEN GANZEN VORMITTAG IN EINEMFORT STUDIERT« fölirattal. Ez alatt nagykalapos kohász áll, majd a kép jobb alsó sarkában a selmeczi Óvár, illetve attól balra a Klopacska előtt búcsúzó diákok »DEMOSTER BURSCHE ZIEH ICH AUS« fölirattal. A rajz közepén címerpajzs, attól jobbra-balra egy-egy uniformisos akadémikus »BURSCHENSCHAFT HOCH!« fölirattal”. FALLER 1942

A selmeci valétakönyvek, emléklapok és albumok, mint látjuk, olyan irodalom- és kortörténeti dokumentumok, amelyeknek eredeti kommunikatív funkciójuk az volt, hogy megörökítsék a diákevek barátságait, a tanulmányok színhelyeit, s az egykori diáktársak és professzorok kézírásos bejegyzései és rajzai magyar, német (ritkán szlovák) nyelven állítanak emléket a diákélményeknek, a diákcsínyeknek és tartalmaznak olyan verseket is, amelyeket a diákok írtak, fordítottak anyanyelvükből.

A Miskolci Egyetem tulajdonában 7 teljes eredeti emlékkönyv van, 4 teljes emlékkönyv másolatban, 1 anonim emléklaptömb és 3 nevesített valétakönyv. Ezen kívül 12 olyan valétakönyvet, emlékkönyvet és emléklapot tarthatunk számon másolatban, amelyek nem teljesek. Összesen közel négyszáz kézzel írt bejegyzést és félszáz kisebb-nagyobb illusztrációval is kiegészített lapot ölel fel a korpusz. Túlnyomórészt német nyelvű bejegyzésekről van szó, s a rajzok mellett megtaláljuk a bejegyzők árnyképeit, saját rajzait is. A valétalapok és valétaívek tulajdonosai sem mindig ismertek, érkezhettek az Osztrák-Magyar Monarchia egész területéről, sőt Európa más országaiból is. A korpusz többségében az 1829–1890 közötti időszakból származik. Az emlékalbumok egy részének szövegeit korábban már átírták, illetve a német nyelvű részek magyarra fordítására is történtek kezdeményezések. Ezek a kezdeményezések azért fontosak, mert nem minden bejegyzés olvasható, s korpusz állaga sajnos folyamatosan romlik. Az eddigi átíratok alapján úgy tűnik, hogy a korpusz 90%-ban német nyelvű bejegyzéseket tartalmaz, s a mások által korábban elvégzett nyersfordítások szerint is jellemző az érzelmes, bús hangvétel. Az útravaló jókívánságokon és az általános életbölcösségeken túl túlnyomórészt régebbi időkben élt és különböző nemzetiségű szerzőktől származó versidézetek, aforizmák, szállóigék szerepelnek az emlékkönyvekben, olykor német fordításban. Ezek mellett számos magyar nyelvből német nyelvre történt fordítás is olvasható az emléklapokon, például Petőfi és Vörösmarty tollából származó idézetek, sőt a Himnusz néhány sora is szerepel az egyik emléklapon.

Tágabb kontextusban szemlélve, a selmeci valétakönyvek illeszkednek az emlékkönyvírás (*album amicorum*, *philoteca*, *Stammbuch*) 13. századig visszanyúló európai hagyományrendszerébe, de számos ponton különböznek is azoktól a diákemlékkönyvektől, amelyek az Osztrák-Magyar Monarchia más egyetemlein készültek. Különbözik a forma, a funkció, a hangvétel és a nyelvhasználat tekintetében.

3. Az emlékkönyvek és a valétakönyvek elemzésének lehetőségei

A selmeci diák- és valétakönyvek elemzésekor is a *Stammbuch* (emlékkönyv) fogalmából kell kiindulnunk, s a selmeci korpusz darbjait össze kell vetnünk más 19. századi diákemlékkönyvekkel. Német és részben magyar kutatások foglalkoznak az emlékkönyv különböző típusainak leírásával. Ezek közül is a legjelentősebb munka Werner Wilhelm Schnabel monográfiája¹⁷ és az általa létrehozott nemzetközi emlékkönyv-adatbázis.¹⁸ Ez a későbbiekben sokat segíthet a selmeci emlékkönyvek tipologizálásában. Schnabel hangsúlyozza, hogy az emlékkönyvek kutatása interdiszciplináris szempontokat ötvöz, hiszen a textológiai elemzés és az irodalom-, ill.

¹⁷ SCHNABEL 2003

¹⁸ Repertorium Alborvm Amicorum (RAA) www.raa.phil.uni-erlangen.de; Magyarországon: Inscriptiones Alborvm Amicorum (IAA) <http://iaa.bibl.u-szeged.hu/>

kultúrtörténeti elemzés egyformán kell, hogy érvényesüljön. Az emlékkönyv fogalma alatt olyan gyűjtőkategóriát képviselő szövegtípust ért, amelynek felépítése specifikus, szituációhoz kötött és funkcionálisan csak bizonyos műfajokhoz köthető, ill. csak bizonyos műfajokkal hozható kapcsolatba (például kézirásos versgyűjtemény, idézetgyűjtemény).¹⁹

Az emlékkönyv-anyagok, közöttük a diákemlékkönyvek anyagának vizsgálata hazánkban is számos kiemelkedő kutatás témája.²⁰ A sajátosan magyar vonatkozású publikációk igazodnak az emlékkönyv-kutatás német nyelvterületen meghonosodott trendjeihez. Az érdeklődés középpontjában azonban általában a 16–18. századi diákemlékkönyvek állnak, s nem a 19. századiak.²¹ Speciálisan diák-emlékkönyvi anyag vonatkozásában Vizkelety András írta az egyik első hazai cikket, ez indította el a további kutatásokat.²²

A Miskolci Egyetem Selmeci Műemlékkönyvtárának tulajdonában négy teljes emlékkönyv van, két eredeti, így Szaitz (Saitz) János magyar nyelvű emlékkönyve 1853-ból, valamint Veigele/Weigele Oszkáré (a megnyitás éve 1858), a többi másolat. Másolatban van meg például Kunz (Klintz) Emil emlékkönyve 1855-ből. A korpuszba tartozik még egy eredeti valétakönyvszerűen összefűzött, német nyelvű emlékalbum is, amelynek tulajdonosa ismeretlen, a bejegyzések dátuma 1829. A három teljes és nevesített valétakönyvön kívül fennmaradtak még eredeti emlékkönyvtöredékek is, az 1870 és 1890 közötti időszakból. Ezek közül a legtöbb lap valószínűleg Tomka Jenő emlékkönyve lehetett, 1890-re datálhatók a bejegyzések. A többi töredékek tulajdonosai ismeretlenek. E töredékek számának pontos meghatározása további kutatásokat igényel, becsléseink szerint 5–6 emlékkönyv töredékeiről lehet szó. Összesen közel négyszáz kézzel írt bejegyzést és félszáz kisebb-nagyobb illusztrációval is kiegészített lapot ölel fel ez a korpusz. Túlnyomórészt német nyelvű bejegyzésekről van szó, s a rajzok mellett megtaláljuk a bejegyzők árnyképeit, saját rajzait is.²³

A selmeci emlékkönyvek és valétakönyvek elemzésében a legelső szempontunk a szövegek tartalmi áttekintése volt. Példaként Veigele Oszkár emlékkönyvét idézzük, aki 1857-ben került az Akadémiára az erdészeti fakultásra. A bejegyzések dátuma szerint három évig volt az Akadémia hallgatója, 24 évesen kezdte tanulmányait. 1860 után nincsenek adatok életpályája alakulásáról. Az emlékkönyvét 1858-ban nyitotta meg, a legtöbb bejegyzés ez év májusa és augusztusa közé esik. Ebben az időben keletkezett 49 bejegyzés, 1859-ben 40 bejegyzés került az emlékkönyvbe. A két rákövetkező évben pedig egy-egy bejegyzés született. Az albumban összesen 16 táblakép található, többségükben színesek, és vagy Selmecebánya szép épületeit örökítették meg (pl. Leányvár), vagy a bejegyzés tartalmát illusztrálták. Az illusztrációk gyakran ábrázolnak mulatozó diákokat, akik már jócskán a pohár fenekére néztek. Az emlékkönyv tulajdonosa biográfiai adatait az emlékkönyv utolsó lapjára jegyezte fel, sváb nemzetiségűnek vallotta magát, aki egyformán jól beszélt a német és a magyar nyelvet. Saját nevét is kétféle módon használta: *Oszkár Veigele és Veigele Oszkár*. Az emlékkönyv barna, márványozott bőrkötésű, a címlapon aranyozott felirat: Glück auf! A bányászköszöntés alatt, fekete színnel a bányász címer szimbó-

¹⁹ SCHNABEL 2003

²⁰ KATONA 1996

²¹ JÓNÁCSIK–LŐKÖS 2005; KATONA–LATZKOVITS 2001

²² VIZKELETY 1983; IMRE (szerk.) 1991

²³ A források jegyzékét a tanulmány végén közöljük.

luma látható. A borkötés szélén halvány ornamentikával díszített aranycsík fut végig. Az emlékkönyv 150 oldalas, és nagyon szép színes tusrajzokat is tartalmaz. A kék, a zöld és a sárga színek dominálnak. A bejegyzések négy nyelven íródtak, többségükben magyarul (60 bejegyzés), németül (15 bejegyzés), latinul négy bejegyzés és szlovákul 10 bejegyzés. A tematikát tekintve nagyon sok a hazaszeretetről, a bajtársiasságról és barátságról szóló bejegyzés, kicseng a haza és a barátok sorsáért való aggódás, az elmúlás, a halál és az egymástól való elszakadás bánata. A hangvétel melankolikus, szomorkás, aggodalmaskodó, sőt helyenként pesszimista is. Vidám bejegyzés mindössze kettő van az albumban, s még a szerelemről szóló bejegyzések hangvétele is fájdalmas. A komoly hangvételt csupán egy helyen töri meg egy szójátékon alapuló diákcsinyre történő visszaemlékezés.

A bejegyzők között az emlékkönyv tulajdonosának diáktársait, tanárait találjuk. Az emlékkönyv egyik érdekessége, hogy Selmezbánya nevét különböző helyesírással írták az egyes bejegyzők: *Selmecz*, *Selmetz*, *Selmeczbánya* és *Selmetzbánya*. A helységnevé helyesírása nem csak a bejegyzés nyelvtől függ, mert előfordul, hogy német nyelvű bejegyzés alatt magyarul szerepel a földrajzi név. A német nyelvű bejegyzések többségében a *Schemnitz* formát használták.

Az emlékkönyv nem minden lapján található bejegyzés. A rajzok és a szövegek gyakran két oldalt foglaltak el. A bejegyzések többsége idézet. Ezekben a hazaszeretet témája dominál, a második nagyobb tematikus egységbe a barátság és a szerelem tartozik. A hazaszeret témakörébe összesen 52 bejegyzés tartozik, 12 bejegyzés témája a szerelem, további 9 bejegyzésé a boldogtalan szerelem. A többi bejegyzés tematikus szempontból nem egyértelműen sorolható be, mert egyszerre van bennük jelen például a hazaszeretet és a szerelem témája. Előfordul, hogy a bejegyzők ugyanazt a szöveget idézik, vagy ugyanabból a szövegből idéznek. Vörösmarty Mihály Szózat című költeményét többen is bejegyezték, kétszer fordult elő ugyanaz a szövegrészlet, többen választották a vers különböző sorait. A Szózat egy részlete német nyelven is bejegyzésre került. Vörösmartytól még a Fóti dal 11. versszakának első négy sorát is idézi egy H. J. aláírással ellátott bejegyzés:

*Minden ember legyen ember
És magyar,
Akit e föld hord s egével
Betakar.*

A Petőfi versek idézése szintén tipikusnak mondható, de ezek a motívumok inkább a szórakozással, a borivással köthető össze. Kisfaludy Sándort az egyik bejegyzés Alexander Kisfaludyként idézi, a Gyula szerelme című versből való idézet azonban már magyar nyelvű. Elsősorban a német nyelvű bejegyzések tekinthetők saját verseknek, saját szövegeknek. Ezekben a bejegyzők emléket állítanak a barátságoknak, közös történeteket idéznek fel, és életbölcseégeket parafrazálnak. A latin nyelvű szövegek híres mondások ókori bölcsektől, például Cicerótól. A szlovák nyelvű bejegyzések valójában egy, legfeljebb két mondatból álló frázisok: Pl. *Örülök, hogy a barátom voltál*. Szlovák nyelven gyakrabban fordul elő az *emlékül*, *emlékbe* fordulat is. A rajzok elsősorban szlovák nyelvű bejegyzésekhez tartoznak.

3–4. Lapok Oszkár Veigle emlékkönyvéből, 1858.
ME-KöLM, SM EGY TD/2012.42.1. (ME-KöLM felv.)

4. Összegzés

Kutatásunkat a többi emlékkönyv elemzésével szeretnénk folytatni, s kitekinteni a bejegyzések típusára, szerkezetére. A munka folytatását azért tartjuk fontosnak, mert a selmeci diákhagyományokban központi szerepet betöltő, műfaj-történetileg egyedülálló valétakönyvek és -lapok, a selmeci típusú diák-émlékalbumok és emlékkönyvek elemzése alapján adalékokkal szolgálhatunk a diákhagyományok és az emlékkönyvírás történetéhez. Érdekesség, hogy a valétakönyvek „írását” – bár modernebb formában–, egyetemünk diáksága ma is gyakorolja. A Miskolci Egyetemen a régi selmeci hagyományokat és dalokat tartalmazó valétakönyvet kapnak a diákok, amelybe emléksorokat írnak egymás számára, sőt gyakran tanáraikat is megkérlik, hogy írjanak pár sort emlékül. Mi, bölcészek is őrizzük a selmeci hagyományokat, s kutatásunkkal a bölcsészettudomány módszereivel szeretnénk hozzájárulni a selmeci örökség ápolásához.

Bibliográfia

- BAKÓ (FŐSZERK.) 1985
BAKÓ Károly (főszerk.): *Vivat Academia! Az országos magyar bányászati és kohászati egyesület és az országos erdészeti egyesület emlékkönyve*. OMBKE OEE, Budapest, 1985.
- BOROS 2006
BOROS Zsuzsanna: *Diáknevek a Selmeci Akadémián*. Tudományos Diákköri Dolgozat, Miskolci Egyetem, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 2006.
- BRAUN (Hrsg.) 2001
Beiträge zu Linguistik und Phonetik. Festschrift für Joachim Göschel zum 70. Geburtstag. Hrsg. von Angelika BRAUN. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2001 (*Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte*, 118)
- BRAUN–LIERMANN 2007
BRAUN, Tina–LIERMANN, Elke: *Feinde, Freunde, Zechkumpane. Freiburger Studentenkultur in der frühen Neuzeit*. Waxmann, Freiburg, 2007.
- CSÁKY 2002
CSÁKY Károly: *Híres selmecebányai tanárok*. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2002.
- DOBLINGER 1940
DOBLINGER, Max: Die einstigen Universitäten Salzburg und Olmütz sowie die Bergakademie und ihr Studentenwesen. *Quellen und Darstellungen zur Geschichte der Burschenschaft und der deutschen Einheitsbewegung*, 17. (1940) 187–207.
- FECHNER (Hrsg.) 1981
Stammbücher als kulturhistorische Quellen. (Vorträge gehalten anlässlich eines Arbeitsgesprächs vom 4. bis 6. Juli 1978 in der Herzog August Bibliothek). Hrsg. von Jörg-Ulrich FECHNER. Kraus International Publications, München, 1981 (*Wolfenbütteler Forschungen*, 11)
- FALLER 1942
FALLER Jenő: Feledésbe ment selmeci diákszokások. *Bástyánk* 2. (1942)/12. 10–12.
- FALLER 1963
FALLER Jenő: Selmeci valétakönyvek és valétaívek. *Bányászati Lapok* 93. (1963)/3. 202–206.
- FRANK–HAYE–TOPHINKE 1997
FRANK, B.–HAYE, T.–TOPHINKE, D. (Hrsg.): *Gattungen mittelalterlicher Schriftlichkeit*. Francke, Tübingen, 1997 (*Script Oralia*, 99)
- GLADEN, 1988
GLADEN, Paulgerhard: *Gaudeamus igitur – Die studentischen Verbindungen einst und jetzt*. Callwey, München, 1988.
- GÖMÖRI 1981
GÖMÖRI György: Some Hungarian alba amicorum from the 17th century. In: *Stammbücher als kulturhistorische Quellen*. Vorträge gehalten anlässlich eines Arbeitsgesprächs vom 4. bis 6. Juli 1978 in der Herzog August Bibliothek. Hrsg. von Jörg-Ulrich FECHNER. Kraus International Publications, München, 1981. 97–110. (*Wolfenbütteler Forschungen*, 11)
- GROSZ 2001
GROSZ Gábor: *„Ha Selmec hív, mi ott leszünk?”*. 50 év a Miskolci Egyetemen a diákhagyományok és szokások összetartó erejének tükrében. Szakdolgozat, Miskolci Egyetem, BTK, Kulturális és Vizualis Antropológiai Intézet, 2001.

- GYULAI 1971
GYULAI Zoltán: *A magyarországi bányatisztképzés és a selmeci Bányászati Akadémia*. Gondolat, Budapest, 1971.
- HAUFF–HEERDE–RASCHE 2000
HAUFF, M. v.–HEERDE, H. J.–RASCHE, U.: „Ins Stammbuch geschrieben”. Studentische Stammbücher des 18. und 19. Jh. Aus der Sammlung des Stadtarchivs Göttingen. CD-ROM. Duehrkohp–Radicke, Göttingen, 2000 (*Veröffentlichungen des Stadtarchivs Göttingen*, 7)
- HENCZEL 2011
HENCZEL ILDIKÓ: *Textsortenspezifische Analyse der Schemnitzer Stammbücher*. Tudományos Diákköri Dolgozat, Miskolci Egyetem, Modern Filológiai Intézet, 2011.
- IMRE (szerk.) 1991
Tolnai Beke Mihály heidelbergi peregrinációs albuma 1592–1596 (Das Stammbuch von M. Tolnai Beke, 1552–1596). Kiadta: IMRE Mihály. KLTE, Debrecen, 1991.
- JÓNÁCSIK–LÖKÖS 2005
JÓNÁCSIK, László–LÖKÖS, Péter. Ein Streifzug durch die Stammbuchbestände der Ungarischen Széchényi-Nationalbibliothek. In: SZIGETI, Imre (Hrsg.): *Junge Germanisten aus Ungarn stellen sich vor*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2005. 83–101.
- JÓNÁCSIK–NAGY (Hrsg.) 2001
„*swer sinen vriunt behaltet, daz ist lobelich*”. *Festschrift für András Vizkelety zum 70. Geburtstag*. Hrsg. von. NAGY, Márta–JÓNÁCSIK, László. PPKE BTK, Piliscsaba–Budapest. 289–302.
- KÄSTNER–SCHÜTZ–SCHWITALLA 2000
KÄSTNER, H.–SCHÜTZ, E.–SCHWITALLA, J.: *Die Textsorten des Frühneuhochdeutschen*. In: BESCH, W.–BETTEN, A.–REICHMANN, O.–SONDEREGGER, S. (Hrsg.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, 2. Teilbd. 2. 1605–1623. Gruyter, Berlin–New York, 2000 (*Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft*; 2/2)
- KATONA 1996
KATONA, Tünde: *Az album amicorum kultusza. Német-magyar művelődéstörténeti kapcsolatok a weimari gyűjtemény tükrében*. Kézirat. Egyetemi doktori értekezés JATE, Szeged, 1966.
- KATONA–LATZKOVITS 2001
KATONA, Tünde–LATZKOVITS, Miklós. Die Poetik der Stammbücher im Queroktav. Überlegungen anhand der Weimarer Stammbuchsammlung. In: „*swer sinen vriunt behaltet, daz ist lobelich*”. *Festschrift für András Vizkelety zum 70. Geburtstag*. Hrsg. von NAGY, Márta–JÓNÁCSIK, László. PPKE BTK, Piliscsaba–Budapest. 289–302.
- KEIL–KEIL 1893
KEIL, Robert–KEIL, Richard. *Die deutschen Stammbücher des 16. bis 19. Jahrhunderts: Ernst und Scherz, Weisheit und Schwank in Original-Mittheilungen zur deutschen Kulturgeschichte*. Grote, Berlin, 1893.
- KLOSE 1989
KLOSE, Wolfgang (Hrsg.): *Stammbücher des 16. Jahrhunderts*. Harrassowitz, Wiesbaden, 1989.
- KLOSS 1931
KLOSS, Georg: *Das Idiotikon der Burschensprache*, herausgegeben mit einer Einführung von C. M. FROMMEL. Frankfurt a. M., 1931
- KLUGE 1895
KLUGE, Friedrich: *Deutsche Studentensprache*. Straßburg, Trübner, 1895 (Studentengeschichtliche Vereinigung des Coburger Convents, Nürnberg, 1984–1985²)

KUNERT 1973

KUNERT, Heinrich: Ein Schemnitzer Valetbuch des Leobener Bergeleven Josef Rachoy. Leoben, 1973. 77–86. (*Der Leobener Strauss. Beiträge zur Geschichte, Kunstgeschichte und Volkskunde der Stadt und ihres Bezirkes*, Bd. 1.)

KURRAS 1987

KURRAS, Lotte: *Zu gutem Gedenken: kulturhistorische Miniaturen aus Stammbüchern des Germanischen Nationalmuseums, 1570–1770*. Prestel– Germanisches Nationalmuseum, München, 1987.

LÖNNECKER 2008

LÖNNECKER, Harald: *Studenten in der Gesellschaft – Versuch eines Überblicks seit Beginn des 19. Jahrhunderts*. Universitätsverlag, Frankfurt am Main, 2008.

MÉSZÁROS 2009

MÉSZÁROS Alíz: *Die deutsche Sprache in den Schemnitzer studentischen Traditionen*. Szakdolgozat, Miskolci Egyetem, Modern Filológiai Intézet, 2009.

NAIL 1988

NAIL, Norbert: Regionalsprachliches in der historischen deutschen Studentensprache des 18. und 19. Jahrhunderts. In: *Deutscher Wortschatz. Lexikologische Studien. Ludwig Erich Schmitt zum 80. Geburtstag von seinen Marburger Schülern*. Hrsg. von MUNSKE, Horst Haider et al. Gruyter, Berlin–New York, 1988. 351–369.

NAIL 2001

NAIL, Norbert: Kontinuität und Wandel in der deutschen Studentensprache des 19. und 20. Jahrhunderts – Ein Versuch. In: *Beiträge zu Linguistik und Phonetik. Festschrift für Joachim Göschel zum 70. Geburtstag*. Hrsg. von Angelika BRAUN. Franz Steiner Verlag, Stuttgart. 2001. 135–153. (*Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte*, 118)

RICHTER-KRUG–MOHRMANN 2009

RICHTER-KRUG, B.–MOHRMANN, R.-E. (Hrsg.): *Frühneuzeitliche Universitätskulturen. Kulturhistorische Perspektiven auf die Hochschulen in Europa*. Böhlau, Köln, 2009.

SCHNABEL, 2003

SCHNABEL, Werner Wilhelm: *Das Stammbuch: Konstitution und Geschichte einer textsortenbezogenen Sammelform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts*. Niemeyer, Tübingen, 2003 (*Frühe Neuzeitliche Forschungen*, 78)

SCHULTHEISS–TARDY 1966

SCHULTHEISS, Emil–TARDY, Lajos: Ein Schüler der Bergakademie zu Schemnitz, Arzt und Bergbaufachmann Jakob Reineggs. *Z dejín vied a techniky na Slovensku*, 4. (1966) 217–222.

SÍK 1985

SÍK Lajos: *Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián. Selmec – Sopron – Miskolc 1735–1985*. Mecseki Bányászati Múzeum–Erdő- és Faipari Mérnökhallgatók Selmeci Társasága, Sopron, 1985.

STEGER 1984

STEGER, Hugo: Sprachgeschichte als Geschichte der Textsorten, Texttypen und ihrer kommunikativen Bezugsbereiche. In: BESCH, W.–BETTEN, A.–REICHMANN, O.–SONDEREGGER, S. (Hrsg.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, 2. Teilbd. 2. 1605–1623. Gruyter, Berlin–New York, 2000. 186–204. (*Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft*, 2/2)

Studentensprache und Studentenlied in Halle vor hundert Jahren: eine Jubiläumsausgabe für die Universität Halle-Wittenberg. 1990. Zusammengestellt von AUGUSTIN, Christian Friedrich Bernhard. Neudr. des „Idiotikon der Burschensprache“ von 1795 und der „Studentenlieder“ von 1781 (Niemeyer, Halle, 1894). Fliegenkopf-Verlag, Halle, 1990.

SZÖGI 1994

SZÖGI, László: Magyarországi diákok a Habsburg Monarchia egyetemlein I. 1790–1850. Egyetemi Kiadó, Szeged (*Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 1.*)

SZÖGI 2000

SZÖGI, László: Magyarországi diákok svájci és hollandiai egyetemeken 1789–1919. ELTE, Budapest, 2000 (*Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 3.*)

SZÖGI–VARGA 1997

SZÖGI, László–VARGA, János: Vermittler der deutschen Kultur und Wissenschaft. Ungarische Studenten an der deutschen, schweizerischen und holländischen Universitäten und Hochschulen im 19. Jahrhundert. ELTE, Budapest, 1997. 309–324. (*Universitas Budensis 1395–1995*)

TAEGERT 1995

TAEGERT, Werner: Edler Schatz holden Erinnerns: *Bilder in Stammbüchern der Staatsbibliothek Bamberg aus vier Jahrhunderten*. Staatsbibliothek, Bamberg, 1995.

VÍZKELETY 1983

VÍZKELETY András: Weiss Mihály soproni diák emlékkönyve. *Soproni Szemle* 17. (1983) 167–169.

VOLLMANN 1969

VOLLMANN, J.: *Burschicoses Wörterbuch (1846)*. Verlag für Sammler, Graz, 1969 (Nachdruck mit Einleitung)

ZIEGLER 2003

ZIEGLER, Arne: Sprachgeschichte als Textsortengeschichte. In: ZIEGLER, Arne (Hrsg.): *Städtische Kommunikationspraxis im Spätmittelalter: historische Soziopragmatik und historische Textlinguistik*. Schmidt, Berlin, 2003. 51–74.

ZSÁMBOKI 1987

ZSÁMBOKI László: Az akadémiai ifjúság mozgalmi Selmecen 1879-ig. In: BAKÓ Károly et al.: *Pajtás! Szerencse fel! Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, az Országos Erdészeti Egyesület és a Kommunista Ifjúsági Szövetség emlékkönyve a bányász-, kohász- és erdészhallgatók ifjúsági szervezeteiről a 19. és a 20. században*. OMBKE, Budapest, 1987. 33–55.

Források

- ME-KöLM, SM = Miskolci Egyetem, Könyvtár, Múzeum és Levéltár, Selmeci Műemlékkönyvtár
EGY=Egyetemtörténeti Gyűjtemény
Ad = Adattár
TD = Történeti dokumentumok
- NyME KK = Nyugat-Magyarországi Egyetem Központi Könyvtár
- Emlékalbum, 1829.* Tulajdonosa ismeretlen. Az 1829-ben végzett selmeci diákok búcsúrészai. Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/4. Eredetije az egykori Soproni Erdőmérnöki Egyetem, ma Nyugat-magyarországi Egyetem Múzeumában
- Glück Auf! 1853. Valétakönyv.* Tulajdonosa ismeretlen. Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/5. Eredetije a soproni Központi Bányászati Múzeumban
- Kuntz Emil Schemnitzzi Emlékkönyve, 1855.* Fénymásolat, kötve. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/1
- Stammbuch, Veigele Oszkár erdészhallgató tulajdonában.* Selmecebánya, 1858. Ltsz: ME-KöLM, SM TD/2012.42.1
- Szaitz János emléklapjai, 1831–1843. Kézirat.* ME-KöLM, SM EGY Ltsz. 337/2004
- Tomka Jenő emlékkönyve, 1890.* Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/2.
- Töredékes valétakönyv, 1890.* Tulajdonosa ismeretlen. Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/10.
- Valétaivek, 1881; 1886–1889; Évszám nélkül.* Ltsz: NyME KK V.12.3450a–b–c.
- Valétakönyv, 1854–1858.* Tulajdonosa ismeretlen. Mikrofilm és fénymásolat. ME-KöLM, SM EGY ltsz. nélkül
- Valétakönyv, 1852.* Tulajdonosa ismeretlen. Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/8.
- Valétakönyv, 1854.* Tulajdonosa ismeretlen. Fénymásolat. Ltsz: ME-KöLM, SM EGY Ad/3.
- Valetbuch des Leobener Bergeleven Josef Rachoy* [A leobeni Josef Rachoy valétakönyve]. Stadtarchiv Leoben [Leobeni Városi Levéltár, Ausztria] Jelzet: Leob.112.3. (Másolatban: Steiermärkisches Landesarchiv, Graz [Stájerországi Tartományi Levéltár, Graz] Jelzet: Valetb.001.12875. [Nyomtatott kiadása: KUNERT, Heinrich: Ein Schemnitzer Valetbuch des Leobener Bergeleven Josef Rachoy. Leoben, 1973. 77–86. (*Der Leobener Straus. Beiträge zur Geschichte, Kunstgeschichte und Volkskunde der Stadt und ihres Bezirkes*, Bd. 1.)]

MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR